

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียงในเชิงวรรณศิลป์

Literary Study and Analysis of "Sethee Hua Wiang" as Art Created Language

ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี (Nuttapong punjaburi)* กังวล คัชชίมา (Kangvol Khatshima)**

ยุทธพร นาคสุข (yuttaporn naksuk)***

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียงในเชิงวรรณศิลป์ โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร ผลการวิจัยพบว่าวรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียงได้สะท้อนความงามในเชิงวรรณศิลป์ที่หลากหลาย โดยมีโครงเรื่องที่มีความต่อเนื่องกันไปตามลำดับ มีแก่นเรื่องใหญ่และแก่นเรื่องย่อย ในการดำเนินเรื่องมีการผูกปม 2 ครั้งจนนำไปสู่จุดวิกฤตแล้วจึงถึงจุดคลี่คลาย ตัวละครในเรื่องมีทั้งตัวละครที่เป็นมนุษย์และอมมนุษย์ มีการใช้ฉากสภาพบ้านเมือง ฉากบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและฉากขบวนแห่ ในด้านศิลปะการใช้ถ้อยคำพบว่าการสรรคำหลากหลาย การซ้อนคำ การใช้ภาษาล้านนาโบราณ การใช้คำสัมผัสและการใช้คำซ้ำ ในส่วนของการใช้ภาษาภาพพจน์พบว่าการใช้อุปมา อติพจน์ สัทพจน์ ด้านการใช้โวหารพบว่าใช้บรรยายโวหารมากที่สุด

ABSTRACT

This study aims at analyzing "Sethee Hua Wiang" in terms of an art created language, based on documents as the main resources for data collection. It was found that this piece of literature reflects aspects of aesthetic value. The plot clearly portrays the continuation of theme and sub-theme of the whole story. There are two important scenes leading to the climax and the answer of the story. There are both non-human and human beings as the characters with the settings as housing, communities, and the procession. Word choice is various comprising synonyms, ancient Lanna language, alliteration, and repetition. In addition, comparison, hyperbole, onomatopoeia were found, along with description, which was mainly used.

คำสำคัญ : การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรม เศรษฐีหัวเวียง วรรณศิลป์

Key Words : literary study and analysis, Sethee Hua Wiang, art created language

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

*** อาจารย์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

บทนำ

อาณาจักรล้านนา ปัจจุบันหมายถึงดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยทั้งหมด ครอบคลุม 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยาและแม่ฮ่องสอน (อุดม, 2546) อาณาจักรล้านนาเป็นดินแดนที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 โดยมีพระญามังรายเป็นปฐมกษัตริย์และมีกษัตริย์ปกครองต่อมาเป็นเวลา 263 ปี จนตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ในปี พ.ศ.2101 (สร้อยสวัสดิ์, 2555) อาณาจักรล้านนาได้ถูกพม่าเข้ามาปกครองรวมระยะเวลาทั้งหมด 216 ปี ภายหลังจากได้ขับไล่พม่าออกไปจากล้านนาจนสำเร็จ จนกระทั่งปี พ.ศ.2339 พระญาติเจ้าเจ็ดคนของราชวงศ์เจ้าเจ็ดคนปกครองเมืองเชียงใหม่มาจนถึงเจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้ายคือ เจ้าแก้วนารัฐ รวมระยะเวลาการปกครองของราชวงศ์เจ้าเจ็ดคนนับเป็นเวลา 157 ปี (วงศ์ศักดิ์, 2539)

ตลอดระยะเวลาการดำรงอยู่ของอาณาจักรล้านนาได้มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 มีความเจริญอย่างยิ่งในด้านพระพุทธศาสนา กล่าวคือเมื่อ พ.ศ.2020 ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช พระภิกษุชาวล้านนามีความรู้แตกฉานในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้กระทำการสังคายนาพระไตรปิฎก และถือว่าการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 ของโลก ที่วัดมหาโพธาราม(วัดเจ็ดยอด) จังหวัดเชียงใหม่ และในเวลาใกล้เคียงนั้นนักปราชญ์ชาวล้านนาก็ได้ประพันธ์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญและมีชื่อเสียงที่สุดของไทยคือ ปัญญาสชาดก

นอกจากปัญญาสชาดกที่ถือว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นสำคัญของล้านนาแล้ว พระภิกษุชาวล้านนายังได้แต่งชาดกนอกนิบาตเรื่องอื่นๆ อีกมากมาย

โดยเรื่องที่แต่งขึ้นนั้นอาจจะมาจากนิทานหรือเรื่องราวที่มีการเล่าสืบกันมา เมื่อ พ.ศ.2517 ได้เกิดโครงการความร่วมมือชื่อโครงการวิจัยไทย-เยอรมัน เรื่องวรรณกรรมล้านนาไทย ในความสนับสนุนของมูลนิธิ German Research Foundation (สิงฆะ, 2523) ในครั้งนั้นศาสตราจารย์ฮาร์ลด์ ฮุนดิอุส และนายสิงฆะวรรณสัย ได้สำรวจคัมภีร์ไบเบิลเป็นจำนวนมากและทำการบันทึกไว้ในรูปแบบของไมโครฟิล์ม พบว่ามีชาดกนอกนิบาตที่แต่งในล้านนา 226 เรื่อง (ทรงศักดิ์, 2555)

สำหรับชาดกนอกนิบาตที่มีผู้ได้ทำการศึกษาไว้ก่อนแล้วมีอยู่หลายเรื่อง เช่น กำพร้าหมาดำ (คารกา, 2526) แสงเมืองหลงถ้ำ (สุกัญญา, 2534) นันทเสน (สุชาติ, 2538) สีวิชัยชาดก (พรพรรณ, 2552) เป็นต้น

วรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียงเป็นวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งของล้านนา มีที่มาจากชาดกนอกนิบาตเรื่องลาภกุมาร ซึ่งเป็น 1 ในจำนวน 226 เรื่องที่โครงการวิจัยไทย-เยอรมันได้ทำการสำรวจไว้ วรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียงแต่งด้วยฉันทลักษณ์ประเภทคำขอ สันนิษฐานว่าคำขอเกิดขึ้นในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.2300-2470 อันเป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองพ้นจากอำนาจการปกครองของพม่าแล้ว จึงทำให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมขึ้น

วรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียงสะท้อนให้เห็นถึงความงามทางวรรณศิลป์ที่หลากหลาย ได้แก่การใช้อุปมาโวหารโดยเปรียบเทียบตัวละครเป็นสิ่งที่มีความค่า เช่น เปรียบนางสุชาดาเป็นมรกตหรือเป็นดอกไม้ หรือการเปรียบเทียบจำนวนคนในเมืองว่ามีจำนวนมากมายังผู้มั่งคั่ง นอกจากนี้ยังมีการใช้อดีตพจน์เพื่อให้ผู้อ่านได้เกิดจินตนาการถึงภาพและอารมณ์ความรู้สึก รวมไปถึงเหตุการณ์ในเรื่อง เช่น การเปรียบเทียบความรักที่

พ่อและแม่มีให้กับลากูมรานั้นมากมายยิ่งกว่าหัวใจของตน เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นย้ำให้เกิดความหมายที่หนักแน่น ทำให้เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าวรรณกรรมเรื่อง เศรษฐีหัวเวียงมีความงามทางด้านวรรณศิลป์และยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดศึกษาวิจัยมาก่อน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะทำการศึกษาและเผยแพร่เพื่อให้วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง เศรษฐีหัวเวียง ในเชิงวรรณศิลป์

วิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร โดยได้สำรวจและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่อง เศรษฐีหัวเวียง หลังจากนั้นได้ทำการปริวรรตวรรณกรรมเรื่อง เศรษฐีหัวเวียงจากอักษรธรรมล้านนาเป็นอักษรไทย แล้วจึงได้ทำการศึกษานำเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่อง เศรษฐีหัวเวียงในเชิงวรรณศิลป์ โดยศึกษาวิเคราะห์เรื่องย่อ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง วิธีการดำเนินเรื่อง ตัวละคร ฉาก ศิลปะการใช้ถ้อยคำและการใช้ภาษาภาพพจน์

การศึกษานี้วิเคราะห์ในเชิงวรรณศิลป์ของวรรณกรรมเรื่อง เศรษฐีหัวเวียง เป็นการศึกษาศิลปะการใช้ภาษาอันเกิดขึ้นจากการเรียบเรียงถ้อยคำ โดยการเลือกใช้ถ้อยคำ สำนวน โวหาร ที่มีความไพเราะงดงาม สละสลวยตามแบบวิธีของภาษา เพื่อมุ่งการสื่อความหมาย และอารมณ์สะเทือนใจให้เกิดแก่ผู้อ่าน

ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีองค์การของอิงอร สุพันธ์วิช เป็นทฤษฎีในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นการศึกษาองค์การทางเสียงและองค์การทางความหมาย (อิงอร, 2547)

เมื่อได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แล้วผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลมาเรียบเรียงเขียนรายงานการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลการศึกษา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง เศรษฐีหัวเวียง ได้สะท้อนความงามทางวรรณศิลป์ โดยสามารถโดยสามารถจำแนกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. โครงเรื่อง

ผู้แต่งได้วางโครงเรื่องให้มีความต่อเนื่องกันไปตามลำดับ โครงเรื่องนี้ไม่มีความสลับซับซ้อนมาก เนื่องจากเหตุการณ์ที่สำคัญจะเกิดขึ้นกับตัวละครหลักเท่านั้น โครงเรื่องในช่วงแรก ผู้แต่งได้พรรณนาถึงบ้านเมืองและตัวละครหลัก จนมาถึงในช่วงกลางของเรื่องเป็นการแก้ปมเรื่อง ซึ่งมีตัวละครรองเป็นผู้แก้ปมครั้งแรกแต่ไม่สำเร็จ ในครั้งที่สองตัวละครหลักเป็นผู้แก้ปมเรื่องจนสำเร็จ และปมปัญหาสุดท้ายเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครรองกับตัวละครหลัก ซึ่งมีตัวละครรองที่เป็นอมมุขย์คือ พระอินทร์ลงมาช่วยคลี่คลายปมปัญหาจนสำเร็จ ผู้แต่งผูกปมปัญหาเพื่อต้องการให้ตัวละครเป็นผู้อธิบายเรื่องหลักกรรมสิทธิ์หา และต้องการนำเสนอเรื่องกฎแห่งกรรมให้กับผู้อ่านและผู้ฟัง

2. แก่นเรื่อง

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่อง เศรษฐีหัวเวียง ประกอบไปด้วยแก่นเรื่องใหญ่และแก่นเรื่องย่อย โดยแก่นเรื่องใหญ่ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง

เศรษฐีหัวเวียงคือ เริ่มการสอนให้รักษาศิลห่า กล่าวคือ ผู้แต่งได้สร้างปริศนาธรรมขึ้นโดยใช้ดอกไม้ทั้งห้าเป็น สัญลักษณ์ของศิลห่า เมื่อลากกุมาร ได้ตอบคำถามนาง สุชาดาในแต่ละข้อก็จะอธิบยผลของการรักษาศิล และ ผลของการไม่รักษาศิล ส่วนแก่นเรื่องย่อที่ปรากฏใน วรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียงคือ เรื่องกฎแห่งกรรม กล่าวคือผู้แต่งได้นำเสนอเรื่องของกฎแห่งกรรม โดย สร้างเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างพระเจ้าพรหมทัต และลากกุมาร ในขณะที่ลากกุมารและนางสุชาดากำลัง เดินทางไปเยี่ยมหาพ่อแม่ของนางสุชาดา เมื่อพระเจ้า พรหมทัตได้พบเห็นนางสุชาดากลับมิกิเลสตัณห าดต้องการแย่งชิงนางและได้สั่งให้ฆ่าลากกุมารเสีย แต่ใน ที่สุดพระเจ้าพรหมทัตก็ถูกพระอินทร์ขวางขวานถูก พระเศียร แล้วได้ไปตกนรกและต้องทนทุกข์ทรมาน ผู้ แต่งได้บรรยายผลของกรรมที่พระเจ้าพรหมทัตต้อง ได้รับความในนรกคือต้องถูกเปลวไฟลน มีแร้งกาและหมา ต่างแย่งกันกินเนื้อของพระองค์

3. เรื่องย่อ

วรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียงมีเรื่องย่อดังนี้ เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์ยังเสวยชาติเป็นลากกุมาร เกิด มาในตระกูลของเศรษฐีซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ทางฝ่ายหัว เมืองพาราณสี เมื่อลากกุมารเติบโตถึงเวลาสมควรแก่ การมีคู่ครอง จึงได้เดินทางไปหานางสุชาดาซึ่งเป็นลูก สาวของเศรษฐีทางฝ่ายท้ายเมืองพาราณสีเพื่อหวังจะ ขอนางมาเป็นคู่ครอง แต่บิดาของนางสุชาดามีเงื่อนงาย ว่าหากชายใดประสงค์ครองรักกับลูกสาวของตน จะต้องตอบปริศนาที่ว่าดอกไม้ห้าดอกที่หอมยิ่งกว่า ดอกไม้ใดๆ ในโลกนี้คือดอกอะไรให้ได้ถูกต้อง เสียก่อน เมื่อมีชายหนุ่มมากมายในเมืองมาขอนาง สุชาดาเป็นคู่ครองก็ไม่มีใครสามารถตอบคำถามนี้ได้ มีเพียงลากกุมารเท่านั้นที่สามารถตอบคำถามได้อย่าง

ถูกต้องทั้งหมด บิดาของนางสุชาดาจึงยกนางให้เป็น คู่ครองของลากกุมารดังความประสงค์ เมื่อทั้งสองได้ แต่งงานกันแล้วก็ได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ณ บ้านเรือนของลากกุมาร จนกระทั่งวันหนึ่งลากกุมาร และนางสุชาดาได้เดินทางกลับ ไปเยี่ยมบิดามารดาของ นางสุชาดาที่บ้านเกิด แต่ถูกพระเจ้าพรหมทัตขัดขวาง ไว้โดยหวังจะฆ่าลากกุมารเพื่อแย่งชิงนางสุชาดา แต่ สุดท้ายพระอินทร์ทรงรับรู้ จึงบันดาลให้ขวานของ พระองค์ตกลงมาผ่าพระเศียรพระเจ้าพรหมทัตและตก นรกไป ชาวเมืองจึงพากันเชิญลากกุมารขึ้นครองเมือง และมีลูกหลานสืบตระกูลต่อไป

4. การดำเนินเรื่อง

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องเศรษฐี หัวเวียง มีการดำเนินเรื่องโดยใช้ตัวละครหลักเป็นผู้ ดำเนินเรื่อง ได้แก่ ลากกุมารและนางสุชาดา โดยใน ตอนเปิดเรื่องผู้แต่งได้กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของเมือง พาราณสีของพระเจ้าพรหมทัต ว่าประกอบไปด้วย ปราสาทพระราชวังที่งดงาม มีข้าราชการรายล้อม มี ผู้คนจำนวนมากมาอาศัยอยู่ในเมือง ต่อจากนั้นจึงได้ กล่าวถึงที่มาของตัวละครหลักทั้งสองว่าได้กำเนิดใน ตระกูลเศรษฐีเช่นเดียวกัน และเป็นผู้มีรูปร่าง มี สติปัญญาเฉลียวฉลาดเหมือนกัน

ผู้แต่งเริ่มผูกปมเรื่องขึ้น โดยให้นางสุชาดา เป็นผู้ถามปริศนา และให้มีการแก้ปมปัญหานี้อยู่ 2 ครั้ง คือครั้งแรกให้เหล่าลูกท้าวขุนมูลนายเป็นผู้ไขปริศนา แต่ไม่สำเร็จ ครั้งที่ 2 ลากกุมารเป็นผู้ไขปริศนาได้ สำเร็จ เมื่อมีการไขปริศนาได้แล้ว การดำเนินเรื่องจึงได้ ดำเนินต่อไป

ผู้แต่งได้ผูกปมขึ้นใหม่ จนเป็นจุดวิกฤตของ เรื่องคือการสร้างความขัดแย้งโดยให้ตัวละครหลักคือ ลากกุมารและนางสุชาดาเดินทางเพื่อกลับไปเยี่ยมพ่อ

แม้แต่ในระหว่างการเดินทางเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันขึ้น เมื่อพระเจ้าพรหมทัตได้เห็นขบวนของลากูมารและนางสุชาดาผ่านมา พระองค์เกิดความพึงพอใจอยากได้นางสุชาดามาเป็นเทวี จึงใส่ความแก่ลากูมารว่าได้ทำขบวนเดินทางยิ่งใหญ่เสมอภักดิ์ พระเจ้าพรหมทัตสั่งให้ทหารจับตัวลากูมารไปฆ่าเพื่อชิงเอานางสุชาดามาเป็นเทวี จนในที่สุดพระอินทร์ก็มาเป็นผู้แก้ปมความขัดแย้ง โดยขว้างขวานลงมายังพระเศียรของพระเจ้าพรหมทัตจนถึงแก่ความตาย ความขัดแย้งจึงจบลงไป

เมื่อเรื่องดำเนินมาถึงจุดคลี่คลายซึ่งเป็นจุดสุดท้ายของเรื่อง ลากูมารและนางสุชาดาก็ได้ขึ้นครองเมืองเป็นภักดิ์ต่อจากพระเจ้าพรหมทัต จึงได้เชิญพ่อแม่ของทั้งสองเข้ามาอยู่ในพระราชวังอันเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบุพพการี และได้มีลูกครองเมืองสืบไป

ในประมุขชาติตอนท้ายเรื่องได้กล่าวถึงการกลับมาเกิดของตัวละครในชาติปัจจุบัน ได้แก่ บิดาของลากูมารคือพระเจ้าสุทโธทนะ มารดาของลากูมารคือพระนางสิริมหามายา สุนันทาคือพระราหุล นางจันทเทวีคือนางอุบลฉันทาเถรี พระเจ้าพรหมทัตคือพระเทวทัต นางสุชาดาคือพระนางยโสธราพิมพา ส่วนลากูมารคือพระพุทธองค์ในชาติปัจจุบัน

5. ตัวละคร

จากการศึกษาพบว่าตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียงประกอบไปด้วย ตัวละครที่เป็นมนุษย์ และตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ สำหรับตัวละครที่เป็นมนุษย์ ได้แก่ ลากูมาร นางสุชาดา พระเจ้าพรหมทัต ลูกท้าวขุนมูลนาย บิดามารดาของลากูมาร บิดามารดาของนางสุชาดา สุนันทาและจันทวี ตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ ได้แก่ พระอินทร์

สำหรับตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องมีดังนี้

5.1 ลากูมาร เป็นบุตรของเศรษฐีซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ทางหัวเมืองพาราณสี ก่อนหน้าที่จะลงมาเกิดในโลกมนุษย์ได้เป็นเทวดาสถิตอยู่บนสวรรค์ จนถึงเวลาที่ต้องลงมาจุติ ก็ได้มาปฏิสนธิในครรภ์ของภรรยาเศรษฐี เมื่อครบ 10 เดือน นางเศรษฐีจึงให้ได้กำเนิดลากูมาร ลากูมารเมื่อถือกำเนิดออกมา เป็นผู้มีรูปโฉมงดงาม ได้รับความเลื่อมใสเป็นอย่างดี เมื่อเติบโตก็มีข่าวของสิ่งทรัพย์มากมาย ทั้งอาหารการกิน ข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน มีเพื่อนพ้องมิตรสหายทั้งหญิงชายมากมาย นอกจากนี้ยังเป็นผู้ปัญญาอ่อนไว้ปฏิบัติตนอยู่ในคลองธรรม ปฏิบัติตามศีลห้าและบำเพ็ญภาวนาอยู่เป็นประจำ

5.2 นางสุชาดา เป็นธิดาของเศรษฐีซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ทางท้ายเมืองพาราณสี ก่อนหน้าที่จะลงมาเกิดในโลกมนุษย์ได้เป็นนางฟ้าสถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จนถึงเวลาที่ต้องลงมาจุติ ก็ได้มาปฏิสนธิในครรภ์ของภรรยาเศรษฐี เมื่อครบ 10 เดือน นางเศรษฐีจึงได้ให้กำเนิดนางสุชาดา เมื่อกำเนิดออกมา ก็เป็นผู้มีผิวพรรณผ่องใส อายุได้ 16 ปี ก็เป็นผู้ที่มีรูปโฉมงดงาม จนเป็นที่เลื่องลือกันไปทั่วเมือง นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีวาจาไพเราะและมีปัญญาเฉลียวฉลาด คนทั้งหลายต่างหมายปองหวังจะเป็นคู่ครอง

5.3 พระเจ้าพรหมทัต เป็นกษัตริย์ปกครองเมืองพาราณสี มีเทวีชื่อปัทมาและมีนางสนมอีกจำนวนหนึ่งหมื่นหกพันคนอยู่รับใช้ในพระราชวัง พระเจ้าพรหมทัตเป็นผู้มีใจบาป ใช้อำนาจตามอำเภอใจไปในทางที่ผิด ด้วยเห็นว่าตนคือกษัตริย์ปกครองเมือง มีอำนาจยิ่งกว่าคนทั้งหลาย ปรากฏในตอนที่ยกขบวนของลากูมารและนางสุชาดากำลังเดินทางไปท้ายเมือง

พระเจ้าพรหมทัตได้ใส่ความแก่ลากุมารว่าเป็นผู้ไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง ทำการจัดขบวนเดินทางในเมืองเทียมเทียบอย่างกษัตริย์ ทั้ๆที่ลากุมารไม่ได้มีพฤติกรรมเช่นนั้น จึงสั่งให้ทหารนำตัวลากุมารไปฆ่าเสียแล้วให้นำตัวนางสุชาดามาเป็นนางเทวีของพระองค์

5.4 บิดามารดาของลากุมาร เศรษฐีทั้งสองผู้เป็นบิดามารดาของลากุมารตั้งบ้านเรือนอยู่ทางหัวเมืองพาราณสี เป็นผู้ที่มีความรักความเมตตาต่อลูกเกลี้ยงคุณจนลากุมารเติบโต อีกทั้งความห่วงใยในอนาคตของลูก ต้องการให้ลูกของตนสร้างครอบครัวสืบทายาทต่อไป

5.5 บิดามารดาของนางสุชาดา สองเศรษฐีผู้เป็นบิดามารดาของนางสุชาดาตั้งบ้านเรือนอยู่ทางท้ายเมืองพาราณสี มีความรักความเมตตาต่อลูกของตน เมื่อนางสุชาดาเติบโตถึงวัยแก่การมีคู่ครองก็ได้ส่งสอนลูกของตนให้เลือกคู่ครองที่เหมาะสม โดยให้อิสระในการเลือกไม่มีการบังคับแต่อย่างใด เมื่อนางสุชาดาได้พบกับคู่ครองที่เหมาะสมแล้ว ก็มีความยินดีกับลูกของตน

5.6 ลูกท้าวขุนมูลนาย เหล่าลูกท้าวขุนมูลนายอาศัยอยู่ในเมืองพาราณสีและเมืองใกล้เคียง ต่างก็ได้ยินคำร่ำลือถึงความงามของนางสุชาดา เขาทั้งหลายก็ล้วนแต่ต้องการจะได้พบนางสุชาดา จึงพากันไปที่บ้านนางสุชาดาในตอนค่ำ แต่ลูกท้าวขุนมูลนายเหล่านี้ยังเป็นผู้ค้อยซึ่งปัญญา ไม่รู้เรื่องศีลธรรมจึงไม่มีใครสามารถตอบคำถามได้แม้แต่คนเดียว ต่างพากันนั่งเงียบ เมื่อนางสุชาดาคำถามดอกไม้ห้าดอกที่หอมยิ่งกว่าดอกไม้ใดในโลกว่าคือดอกอะไร

5.7 พระอินทร์ เป็นตัวละครที่มีบทบาทในการช่วยเหลือลากุมาร ในตอนที่ลากุมารและนางสุชาดากำลังเดินทางไปเยี่ยมพ่อแม่ของนางสุชาดา แต่ถูกพระเจ้าพรหมทัตสั่งให้ทหารมาจับตัวลากุมารไป

ฆ่า เพื่อจะแย่งชิงนางสุชาดา แต่ในที่สุดพระอินทร์ก็ทราบเหตุการณ์จึงบันดาลขวานของพระองค์ตกลงมาผ่าหัวพระเจ้าพรหมทัตจนถึงแก่ความตาย ลากุมารจึงรอดพ้นเหตุการณ์นี้ไปได้

6. ฉาก

จากการศึกษาพบว่า ฉากที่ใช้ในการดำเนินเรื่อง ในวรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียง ประกอบไปด้วย ฉากสภาพบ้านเมือง ฉากบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและฉากขบวนแห่ ดังนี้

6.1 ฉากสภาพบ้านเมือง เมืองพาราณสีซึ่งเป็นเมืองที่ตัวละครในเรื่องอาศัยอยู่ โดยมีพระเจ้าพรหมทัตเป็นกษัตริย์ปกครองเมือง ชื่อเมืองพาราณสีเป็นชื่อที่มาจากชื่อเมืองในนิทานพุทธศาสนา เมืองพาราณสีมีกำแพงเมืองถึง 3 ชั้น ปลูกดอกไม้หลากสีมากมาย มีพระราชวังที่ยิ่งใหญ่ ประชาชนจำนวนมาก ตั้งบ้านเรือนอยู่เรียงราย รวมทั้งมีตลาดที่มีของขายมากมาย หากประสงค์สิ่งใดก็มีในเมืองพาราณสีทั้งนั้น นอกจากนี้ปราสาทพระราชวังของพระเจ้าพรหมทัตยังมีความยิ่งใหญ่ มีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอย่างละเอียด และปราสาท มีความสูงถึง 120 วา

6.2 ฉากบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ได้แก่บ้านเรือนของนางสุชาดาซึ่งตั้งอยู่ทางท้ายเมืองพาราณสี ในยามค่ำคืนจะมีเหล่าลูกท้าวขุนมูลนายมาหานางสุชาดาเพื่อมาสนทนาปราศรัยขอนางเป็นคู่ครอง และฉากบ้านเรือนของลากุมาร ตั้งอยู่ทางหัวเมืองพาราณสีปรากฏในตอนที่ยศของลากุมารมานั่งที่ชานนอกห้อง แล้วให้ลากุมารมาหาเพื่อจะสอนเรื่องการมีครอบครัวรวมทั้งปรากฏในตอนที่ยศงานแต่งงานระหว่างลากุมารกับนางสุชาดา โดยลากุมารได้ไปรับเอานางสุชาดาและได้จับมือกันเดินขึ้นบนเรือนเพื่อเข้าห้องหอ

6.3 ฉากขบวนแห่ เป็นฉากของขบวนกองทัพกำลังเดินทาง ปรากฏในตอนทีลากลุมารและนางสุชาดาได้จัดขบวนแห่เพื่อกลับไปเยี่ยมบิดามารดาของนางสุชาดา ประกอบไปด้วยเหล่าอำมาตย์เสนาได้จัดมีลากลุมารจี๋ช้าง รวมทั้งมีขบวนเกวียนอีกจำนวนมากมาย และฉากขบวนเหล่าเสนาอำมาตย์ไพร่ฟ้าประชาชนได้แห่ขบวนกันไปเชิญลากลุมารให้ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองพาราณสี

7. ศิลปะการใช้ถ้อยคำ

ในวรรณกรรมเรื่องศรีอยุธยาหัวเวียงพบศิลปะการใช้ถ้อยคำ 5 แบบ ได้แก่ การสรรคำหลาก การซ้อนคำ การใช้คำภาษาล้านนาโบราณ การใช้คำสัมผัส การใช้คำซ้ำ

7.1 การสรรคำหลาก เป็นการ ใช้คำที่หลากหลาย เพื่อเป็นการช่วยลดการใช้คำที่ซ้ำซ้อนกัน ซึ่งจะทำให้เนื้อเรื่องมีความลื่นไหล โดยส่วนมากจะเป็นการเลือกใช้คำเรียกตัวละครต่างๆ เนื่องจากตัวละครที่ปรากฏในเรื่องมีความหลากหลายและแตกต่างทางระดับฐานะ ผู้แต่งจึงได้เลือกใช้คำที่หลากหลายสำหรับตัวละคร ซึ่งจะทำให้มีความสละสลวยทางภาษามากยิ่งขึ้น คำเรียกตัวละครต่างๆ มีดังนี้

ลากลุมาร มีคำเรียกชื่อได้แก่คำว่า โภธิสัตว์ องค์หน่อพระ มหาสัดโต พ่อดวงไถสร พระบารส หน่อชั้นบุญขวาง ฯลฯ

นางสุชาดา มีคำเรียกชื่อได้แก่คำว่า แม่สร้อย บุปผา แม่ยังเขียวก้าน แม่อินทร์ลงเหลา แม่จันทร์ ฟองแป้ง แม่แสงนงแค้ ยอดบัวเรียว ฯลฯ

พระเจ้าพรหมทัต มีคำเรียกชื่อได้แก่คำว่า ปิ่นเกล้าทรงยศ เจ้าภูธร จอมพล จอมรัฐฐา ฯลฯ

เหล่าลูกขุนมูลนาย มีคำเรียกชื่อได้แก่คำว่า ลูกขุน ลูกนาย ลูกเจ้า ลูกท้าว ลูกเสนา ฯลฯ

บิดามารดาของลากลุมาร มีคำเรียกชื่อได้แก่คำว่า สองเศรษฐี เศรษฐีพ่อเจ้า นางเศรษฐี ฯลฯ

บิดามารดาของนางสุชาดา มีคำเรียกชื่อได้แก่สองเศรษฐี เศรษฐีแม่เจ้า มหาธโนเศรษฐี พ่อแก้วนารี ฯลฯ

พระอินทร์ มีคำเรียกชื่อได้แก่คำว่า อินทา เลื่องชั้นสวรรค์ ท่านท้าวสวรรค์ ฯลฯ

7.2 การซ้อนคำ ในวรรณกรรมเรื่องศรีอยุธยาหัวเวียงพบว่ามีคำซ้อนอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อทำให้เกิดความไพเราะและได้ความหมายที่เหมาะสม เช่น หึกหยาบ พร้าพร้อม สะควยเศรษฐี แน่นถี่ กัดกัด รุ่งแรงแข็งกล้า หมดใส่ห้องแผ้ว แวดล้อมอ้อมเฝ้า เร็วพลันฟังฟ้า เป็นต้น

7.3 การใช้ภาษาล้านนาโบราณ ในวรรณกรรมเรื่องศรีอยุธยาหัวเวียงได้ปรากฏการใช้ภาษาล้านนาโบราณอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น

- กระนิง หมายถึง คำนิ่ง, กิด
- ง้ม หมายถึง โกง, งอ, ก้ม
- เจื่อง หมายถึง ยิ่งใหญ่, ทรงอำนาจ
- ชว้าง หมายถึง ยาวมาก, ยาวเรียว
- ตระหมอด หมายถึง หมั่นหมอง, ขากจน
- ถัดถอง หมายถึง ชัดเจน, แจ่มแจ้ง, แดกจาง
- เตาะ หมายถึง ประกบ, เทียบกัน, เกียงคู่กัน
- ทวย หมายถึง ตาม, ติดตาม, พร้อมกัน
- ทือ หมายถึง ถือ, ประดับ
- นัน หมายถึง เสียมีนอันอีกทีก
- บัวรมวร หมายถึง บริบูรณ์
- บื้อบื้อ หมายถึง แผลงปอและผีเสื้อ
- พอย หมายถึง โดดเดี่ยว, ไร้คู่, พลัดพราก
- ลึม หมายถึง ซ้ำ, ย้ำการกระทำ
- เหิง หมายถึง ซ้ำ, นาน, นานมาแล้ว

7.4 การใช้คำสัมผัส ในวรรณกรรมเรื่อง เศรษฐีหัวเวียงพบว่าผู้แต่งได้เพิ่มการใช้สัมผัสใน เพื่อให้คำประพันธ์เกิดความไพเราะมากยิ่งขึ้น ซึ่ง ประกอบไปด้วยสัมผัสสระและสัมผัสอักษรที่อยู่ใน วรรคเดียวกัน ดังนี้

การใช้สัมผัสสระภายในวรรค ตัวอย่างเช่น

“ขอเทพท้าว จูงนิ้วพาวใจ หลอนเวรใน ภายหลังแต่งแสรัง”

“แคว่นหัวเวียง อยู่กินยีนสร้าง มาแอ่วห้อง เทศ เรือนเรา”

“คนท่านนี้ ขึ้นถ้าวจาวจิ ดนงามดี สมศรี เครื่องห้อย”

การใช้สัมผัสอักษร ตัวอย่างเช่น

“รังสีใส รามเรื่องสองแก้ว ย้วยแย้มแก่น ปูนแพง”

“แสนทุกขัง ไฟแดงงูใหม่ ด้วยบยอย ยัยี”

“คน หลวงหลาย หยาดยายถ้อยถ้อย ทั้ง เพื่อนพ้องผ่า พงศัพันธ์”

7.5 การใช้คำซ้ำ ในวรรณกรรมเรื่องเศรษฐี หัวเวียงพบว่าผู้แต่งมีการใช้คำซ้ำ เพื่อเป็นการเน้นย้ำ ให้เกิดความหมายที่หนักแน่นและชัดเจนขึ้น โดยเป็น การซ้ำทั้งคำ ตัวอย่างเช่น

“ลางก่อนนั้น มาอยู่ทวารโงง จากำขง หัน หันนี่”

“ลางก่อนเหย กวิกกวิกชี้ มาจาหยอกเล่น กันเคียว”

“จักดาบาน อยู่นี่ยาวยาว หลอนแดดจ้าว ลมเซย”

“ข่อมทุกข์ตน เรรนจันจัน ฝูงคนพัน หมื่น ร้อย”

นอกจากนี้ยังปรากฏการซ้ำคำที่นำเอาคำ เดียวกันมาซ้ำในหลายตำแหน่ง เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้ เกิดภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น

“ลางพองเหย ว่าอย่าทุมดูซ้ำ ขอพึ่งพะเอียง ศีลบุญ หลอนภัยร้าย เกิดมาลับสูญ พ่อย่าลิมคุณ หมุ่มหมุ่มตัวซ้ำ ลางพองเหย มาไคร่ห้วยว้ยหน้า ว่าการ เอื้องนี้โลก พาชง ลางพองนั้น มาอยู่ทวารโงง จา คำขง หันหันนี่ ลางพองเหย กวิกกวิกชี้ มาจา หยอกเล่น กันเคียว”

“ไคร่มาหัน แม่เป็งพันช้อย จิดดอกสร้อย บัว ทอง ไคร่จวบพบ ไคร่ถัดไคร่ถอง โหมโยยของ ละออง กออ้า ไคร่หันตน แม่คำชาวห้า กัญญางาม หน่อเชื้อ”

8. การใช้ภาษาภาพพจน์

ในวรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียง ผู้แต่งได้ ใช้ถ้อยคำอย่างมีศิลปะ เพื่อให้ทำให้เห็นภาพได้ชัดเจน มากยิ่งขึ้น ได้แก่ อุปมา อติพจน์ สัทพจน์

8.1 อุปมา ในวรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียง พบว่าผู้แต่งมีการใช้อุปมาเพื่อให้ผู้อ่าน หรือผู้ฟัง สามารถมองเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจน มักจะปรากฏคำว่า เหมือน เปรียบเทียบเหมือน เพียง ปูน ปาน ฯลฯ

ตัวอย่างการเปรียบเทียบคนที่อาศัยอยู่ในเมือง พาราณสีมีว่าจำนวนมาก รวมทั้งเหล่าเสนาทหารของ พระเจ้าพรหมทัตก็มากมายเหมือนฝูงแมลงเม่า ฝูงมด และเหมือนฝูงผึ้งที่บินออกจากรัง มีการเคลื่อนกันไป เหมือนเมฆฟ้า ดังความว่า

“ขามเมื่อตน จอมพลผายเต้า ฝูงพลนอง ละลด เปรียบเทียบเหมือน วัมโมเม่มด เพียงแม่ผึ้ง หนีรัง”

หรือการเปรียบเทียบบรรดาชายหนุ่มที่หวังชื่น ชมความงามของนางสุชาดาว่ามีมากมายเหมือนฝูงภมร ภู่งที่บินมาเคล้าเกสรดอกไม้ ดังความว่า

“เผด็จกุ่มัน รอดบินสมเสย ผันชมเชย ไกสร
แผ่อำ เปรียบเทียบเหมือน ผุงชายหนุ่มหน้า ลุ่มฟ้า
ใคร่ ชมนาย”

8.2 อติพจน์ ในวรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัว
เวียงพบว่าผู้แต่งมีการใช้อติพจน์ เพื่อให้ผู้อ่านได้เกิด
จินตนาการถึงภาพและเพื่อสร้างอารมณ์และความรู้สึก
ร่วมกับไปเหตุการณ์

ตัวอย่างการใช้อติพจน์เปรียบถึงความรักที่
พอและแม่มีให้กับลากกุมารนั้นมากมายยิ่งกว่าหัวใจ
และยิ่งกว่าอวัยวะในกายของทั้งสอง ดังความว่า

“รักลูกน้อย ยิ่งกว่าหัวใจ เหลือครววิน ดับ
ไตปอดไต้”

รวมไปถึงการเปรียบนางสุชาดาว่ามีรูปงาม
เหมือนแก้ววิฑูรย์ที่ผ่านการเจียรไนมาแล้วหนึ่งแสน
ครั้ง ดังความว่า

“เปรียบเทียบปูน วิฑูรย์สี่แก้ว อันปัดแล้ว
ช่วย แสนที”

8.3 สัทพจน์ ในวรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัว
เวียงพบว่าผู้แต่งมีการใช้สัทพจน์ เพื่อเป็นการเลียน
เสียงธรรมชาติให้เกิดภาพในใจและได้บรรยากาศ
เหมือนจริง ตัวอย่างเช่น

“โศตสุตวา **เซงชาชนข้าว** ผับท้าวคำ
ธานี”

เซงชาชนข้าว เป็นเสียงคนจำนวนมากมาย
กำลังพูดกัน

“เสียด้วยโจร **ไฟลนวุ่ลูก** เสียดเพื่อนด้วย
เป็นคำ”

วุ่ เป็นเสียงเปลวไฟที่กำลังลุกไหม้อยู่มีเสียง
ดังวุ่

“เป็ดหน่านเลี้ยง **ไก่อี้ียงเขาขัน** แปะลานัน
ข้างม้าแสนก้อง”

แต่น เป็นเสียงร้องของช้าง

“เสนาใน **ขึ้นจี่ไปละลิก** เต็มแผ่นกว้าง ทาง
เทียว”

9. การใช้โวหาร

ในด้านการใช้โวหารพบว่าวรรณกรรมเรื่อง
เศรษฐีหัวเวียงมีการใช้บรรยายโวหาร เพื่อให้ผู้อ่านได้
เห็นรายละเอียดของเหตุการณ์ในเรื่อง

ตัวอย่างการใช้บรรยายโวหารในตอนที่พระ
เจ้าพรหมทัตตคนรักและถูกลงโทษในนรก ดังความว่า
“ตกลงโจง นรกต่ำไต้ เปลวไฟลน หุบเนื้อ แร้งกา
ตอม มาหอมไฟเพื่อ ตามปากหม้อ ภายบนเปลวป็น
พื้น ถิบขึ้นยังตน เถิงภายบน พูพื้นปากหม้อ แร้งกา
หมา ชิงกันเข้าป้อ สับเลี้ยวคาบ ตัวมัน”

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง
เศรษฐีหัวเวียงพบว่า โครงเรื่องมีความต่อเนื่องกันไป
ตามลำดับ ไม่มีความสลับซับซ้อนมาก เนื่องจาก
เหตุการณ์ที่สำคัญจะเกิดขึ้นกับตัวละครหลักเท่านั้น
ส่วนของแก่นเรื่องพบว่ามีทั้งแก่นเรื่องใหญ่และแก่น
เรื่องย่อย แก่นเรื่องใหญ่ที่ปรากฏในเรื่องคือการสอน
ให้รักษาศีลห้า ส่วนแก่นเรื่องย่อยที่ปรากฏในเรื่องคือ
เรื่องกฎแห่งกรรม ในการดำเนินเรื่อง ใช้ตัวละครหลัก
เป็นผู้ดำเนินเรื่อง โดยมีการผูกปมความขัดแย้ง 2 ครั้ง
จนนำไปสู่จุดวิกฤตของเรื่อง และคลี่คลายไป
ตามลำดับ ตัวละครที่ปรากฏในเรื่องมีทั้งตัวละครที่
เป็นมนุษย์และอมมนุษย์ ประกอบไปด้วยตัวละครฝ่ายดี
และฝ่ายชั่ว ฉากที่ใช้ในเรื่องประกอบด้วยฉากสภาพ
บ้านเมือง ฉากบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและฉากขบวนแห่
ในส่วนของการใช้โวหารใช้ถ้อยคำพบว่ามีการสรรคำ
หลากหลาย การซ้อนคำและการใช้ภาษาล้านนาโบราณ การ

ใช้ภาษาภาพพจน์พบว่ามีการใช้อุปมา อติพจน์ สัทพจน์ บรรยายโวหาร การใช้คำสัมผัสและการใช้คำซ้ำ ซึ่งผลการศึกษา มีความสอดคล้องกับทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยทั้งในด้านอรรถศาสตร์ทางเสียง คือการใช้คำที่ทำให้เกิดความไพเราะของเสียงในบทประพันธ์และอรรถศาสตร์ทางความหมาย คือการใช้โวหารเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดการตีความได้อย่างลึกซึ้ง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอพระขอบคุณคุณ ประสงค์ แสงงาม ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์เอกสารต้นฉบับที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งอาจารย์เจริญ มาลาโรจน์ ที่ได้ให้คำแนะนำให้ได้รู้จักวรรณกรรมเรื่องเศรษฐีหัวเวียง และผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผศ.ดร. กังวล คัชชิมา และอาจารย์ ดร.ยุทธพร นาคสุข ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและได้ให้คำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย ทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

คารกา วรรณวนิช. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่อง กำพ้อหมาดำ [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจาริกภาษาไทย]. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร; 2526.

ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนากุล. วรรณกรรมท้องถิ่นเปรียบเทียบ. เชียงใหม่: แม็กพรีนติ้ง; 2555.

พรพรรณ แก้วประเสริฐ. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่อง สิวชัยชาดก [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจาริกภาษาไทย]. กรุงเทพฯ: บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร; 2552.

วงศ์ศักดิ์ ณ เชียงใหม่. เจ้าหลวงเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง; 2539.

สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: อมรินทร์; 2555.

สมเกียรติ รัชกัณณี. ภาษาวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ: โครงการตำราภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; 2551.

สิงณะ วรรณสัย. ปรีทศน์วรรณคดีล้านนาไทย. เชียงใหม่: โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2523.

สุกัญญา เป็นสุข. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่อง แสงเมืองหลวงถ้า [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจาริกภาษาไทย]. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร; 2534.

สุชาติ บุญยศยิ่ง. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่อง นันทเสน [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจาริกภาษาไทย]. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร; 2538.

อิงอร สุพันธ์ฐวัฒน์. วรรณกรรมวิจารณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แอคทีฟพริ้นท์; 2547.

อุดม รุ่งเรืองศรี. วรรณกรรมล้านนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย; 2546.